

Analiza okoliczności i przyczyn powstania wypadków przy pracy

Analysis of circumstances and causes for occurrence of accidents at work

ANNA LASKOWSKA

Zakład Podstaw Prawa Medycznego, Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu, Collegium Medicum w Bydgoszczy

W Polsce w 2009 r. doszło do 87 052 wypadków przy pracy, w tym 401 śmiertelnych, 827 ciężkich, pozostałe wypadki to wypadki lekkie. Liczba wypadków w I kwartale 2010 r. w stosunku do I kwartału roku 2009 znacznie wzrosła, a w przypadku wypadków śmiertelnych uległa podwojeniu. Problemem staje się ciągle wysoka liczba poważnych wypadków w budownictwie. Duża wypadkowość charakteryzuje także takie sekcje gospodarki jak przetwórstwo przemysłowe, a także handel detaliczny i hurtowy, w tym naprawa pojazdów samochodowych i motocykli. Osoby, które uległy wypadkowi miały krótki staż pracy, gdyż aż 41,7% ogółu poszkodowanych, w przypadkach zbadanych przez Państwową Inspekcję Pracy, stanowiły osoby, które pracowały w danym zakładzie krócej niż rok. Ponadto najczęstszą przyczyną wypadku była utrata kontroli nad maszyną, środkami transportu, transportowym ładunkiem, narzędziem lub obiektem. W drugiej kolejności było to poślizgnięcie się, potknięcie, upadek osoby, jako następne należy wskazać uszkodzenie, rozerwanie, pęknięcie, ześlizgnięcie, upadek, załamanie się czynnika materialnego.

Przyczyny wypadków przy pracy zostały podzielone na: przyczyny techniczne, przyczyny organizacyjne i przyczyny ludzkie. Z przyczyn organizacyjnych zauważalny jest brak nadzoru nad pracownikami, a także akceptacja przez organy nadzoru niestosowania się do reguł bezpieczeństwa.

Analizowanie okoliczności i przyczyn wypadków przy pracy ma charakter prewencyjny, co z kolei powinno prowadzić do ograniczenia liczby wypadków w przyszłości, zwłaszcza tych śmiertelnych.

Słowa kluczowe: wypadek przy pracy, wypadek śmiertelny, wypadkowość, poszkodowany

In 2009 as many as 87.052 accidents at work occurred in Poland. 401 of them were fatal, 827 were grave and the rest were minor. In comparison with the first quarter of the previous year the number of accidents that took place in the first quarter of 2010 increased and the number of fatal accidents doubled. The number of accidents in the construction industry, which remains high, is a considerable problem. A high accident rate also characterises such economy sectors as the processing industry, retail and wholesale trading, including repair of cars and motorbikes. Persons who were injured in an accident had short working practice: 41.7 percent of those involved in cases examined by the National Labour Inspectorate had been working in a given company for less than a year. Moreover, the most frequent cause of accidents was losing control of a machine, vehicle, transported cargo, tool or object. The second cause included slipping, tripping and falling down. The next most frequent causes were damage, tear, cracking, sliding, falling, breakdown of a material factor.

The causes of accidents at work were divided into: technological causes, organisational causes and human factors. When it comes to organisational causes one can observe no supervision over workers and the supervising authority's acceptance to overlook the safety regulations.

The analysis of the circumstances and causes of accidents at work supports preventive actions leading to the decrease of the number of future accidents, especially the fatal ones.

Key words: accident at work, fatal accident, accident rate, injured person

© Hygeia Public Health 2010, 45(1): 36-39

www.h-ph.pl

Nadesłano: 25.07.2010

Zakwalifikowano do druku: 26.08.2010

Adres do korespondencji / Address for correspondence

mgr Anna Laskowska

Zakład Podstaw Prawa Medycznego Uniwersytet Mikołaja

Kopernika w Toruniu Collegium Medicum w Bydgoszczy

ul. Świętojańska 20, 85-077 Bydgoszcz

e-mail: zpprmed@cm.umk.pl

Zgodnie z danymi Państwowej Inspekcji Pracy co 15 minut ma miejsce wypadek na budowie. Wypadki przy pracy zdarzają się często, o czym świadczą także dane Głównego Urzędu Statystycznego. Pracodawca, u którego doszło do wypadku, ma obowiązek prowadzenia rejestru wypadków przy pracy na podstawie wszystkich protokołów powypadkowych. Ponadto ma obowiązek, na podstawie zatwierdzonego protokołu powypadkowego, sporządzenia informacji dla Głównego

Urzędu Statystycznego w postaci statystycznej karty wypadku przy pracy. Jeden egzemplarz statystycznej karty, z wyjątkiem jej części II, uzupełniającej, pracodawca przekazuje do urzędu statystycznego właściwego dla województwa, na którego terenie znajduje się siedziba pracodawcy, w terminie do 15 dnia roboczego miesiąca następującego po miesiącu, w którym został zatwierdzony protokół powypadkowy lub w którym sporządzono kartę wypadku. Wypełnioną

część II, uzupełniająca, statystycznej karty pracodawca przekazuje do urzędu statystycznego nie później niż z upływem 6 miesięcy od dnia zatwierdzenia protokołu powypadkowego lub od dnia sporządzenia karty wypadku [1] .

W oparciu o statystyczne karty wypadku przy pracy Główny Urząd Statystyczny sporządza dane statystyczne. Nie są natomiast brane pod uwagę wypadki, do których doszło w indywidualnych gospodarstwach rolnych. Według Głównego Urzędu Statystycznego za jeden wypadek przy pracy liczy się wypadek każdej pracującej osoby poszkodowanej w wypadku indywidualnym, jak i zbiorowym. Według informacji wstępnych w roku 2009 nastąpił spadek ogólnej liczby poszkodowanych, liczba ta wynosiła 87 052 osoby, podczas, gdy rok wcześniej w 2008 r. 104 402 [2] .

Aby mówić o wypadku przy pracy należy objaśnić pojęcia z tym związane. Za wypadek przy pracy zgodnie z definicją zawartą w ustawie z dnia 30 października 2002r. o ubezpieczeniu społecznym z tytułu wypadków przy pracy i chorób zawodowych [3] zwana Ustawą wypadkowa, uważa się nagłe zdarzenie wywołane przyczyną zewnętrzną powodujące uraz lub śmierć, które nastąpiło w związku z pracą podczas lub w związku z wykonywaniem przez pracownika zwykłych czynności lub poleceń przełożonych, także na rzecz pracodawcy, nawet bez polecenia. Dotyczy to także czasu, w którym pracownik pozostaje do dyspozycji pracodawcy w drodze między siedzibą pracodawcy a miejscem wykonywania obowiązku wynikającego ze stosunku pracy.

Ponadto na równi z wypadkiem przy pracy, w zakresie uprawnienia do świadczeń określonych w ustawie wypadkowej traktuje się wypadek, któremu pracownik uległ: 1. w czasie podróży służbowej, chyba że wypadek spowodowany został postępowaniem pracownika, które nie pozostaje w związku z wykonywaniem powierzonych mu zadań; 2. podczas szkolenia w zakresie powszechnej samoobrony; 3. przy wykonywaniu zadań zleconych przez działające u pracodawcy organizacje związkowe.

Za wypadek przy pracy uważa się również nagłe zdarzenie wywołane przyczyną zewnętrzną powodujące uraz lub śmierć, które nastąpiło w okresie ubezpieczenia wypadkowego z danego tytułu podczas: 1. uprawiania sportu w trakcie zawodów i treningów przez osobę pobierającą stypendium sportowe; 2. wykonywania odpłatnie pracy na podstawie skierowania do pracy w czasie odbywania kary pozbawienia wolności lub tymczasowego aresztowania; 3. pełnienia mandatu posła lub senatora, pobierającego uposażenie; 4. odbywania szkolenia, stażu, przygotowania zawodowego dorosłych lub przygotowania zawodowego w miejscu pracy przez osobę pobierającą stypendium w okresie odbywania tego szkolenia, stażu, przygotowania za-

wodowego dorosłych lub przygotowania zawodowego w miejscu pracy na podstawie skierowania wydanego przez powiatowy urząd pracy lub przez inny podmiot kierujący; 5. wykonywania przez członka rolniczej spółdzielni produkcyjnej, spółdzielni kółek rolniczych oraz przez inną osobę traktowaną na równi z członkiem spółdzielni w rozumieniu przepisów o systemie ubezpieczeń społecznych, pracy na rzecz tych spółdzielni; 6. wykonywania pracy na podstawie umowy agencyjnej, umowy zlecenia lub umowy o świadczenie usług, do której zgodnie z Kodeksem cywilnym stosuje się przepisy dotyczące zlecenia; 7. współpracy przy wykonywaniu pracy na podstawie umowy agencyjnej, umowy zlecenia lub umowy o świadczenie usług, do której zgodnie z Kodeksem cywilnym stosuje się przepisy dotyczące zlecenia; 8. wykonywania zwykłych czynności związanych z prowadzeniem działalności pozarolniczej w rozumieniu przepisów o systemie ubezpieczeń społecznych; 9. wykonywania zwykłych czynności związanych ze współpracą przy prowadzeniu działalności pozarolniczej w rozumieniu przepisów o systemie ubezpieczeń społecznych; 10. wykonywania przez osobę duchowną czynności religijnych lub czynności związanych z powierzonymi funkcjami duszpasterskimi lub zakonnymi; 11. odbywania służby zastępczej; 12. nauki w Krajowej Szkole Administracji Publicznej przez słuchaczy pobierających stypendium; 13. wykonywania pracy na podstawie umowy agencyjnej, umowy zlecenia lub umowy o świadczenie usług, do której zgodnie z Kodeksem cywilnym stosuje się przepisy dotyczące zlecenia, albo umowy o dzieło, jeżeli umowa taka została zawarta z pracodawcą, z którym osoba pozostaje w stosunku pracy, lub jeżeli w ramach takiej umowy wykonuje ona pracę na rzecz pracodawcy, z którym pozostaje w stosunku pracy; 14. pełnienia przez funkcjonariusza celnego obowiązków służbowych.

Zgodnie z Ustawą za śmiertelny wypadek przy pracy uważa się wypadek, w wyniku którego nastąpiła śmierć w okresie nieprzekraczającym 6 miesięcy od dnia wypadku. Natomiast ciężki wypadek przy pracy to taki w wyniku którego nastąpiło ciężkie uszkodzenie ciała, takie jak: utrata wzroku, słuchu, mowy, zdolności rozrodczej lub inne uszkodzenie ciała albo rozstrój zdrowia, naruszające podstawowe funkcje organizmu, a także choroba nieuleczalna lub zagrażająca życiu, trwała choroba psychiczna, całkowita lub częściowa niezdolność do pracy w zawodzie albo trwałe, istotne zeszpecenie lub zniekształcenie ciała. Ustawodawca określa także pojęcie zbiorowego wypadku przy pracy, za taki uważa się wypadek, któremu w wyniku tego samego zdarzenia uległy co najmniej dwie osoby.

W 2009 r. liczba poszkodowanych w wypadkach śmiertelnych wynosiła 401 i była niższa niż w 2008 r.; wtedy odnotowana liczba poszkodowanych wynosiła

523. Podobnie zmniejszyła się liczba wypadków ciężkich z 902 w 2008 r. do 827 w roku 2009. W 2009 r. w wypadkowi przy pracy uległo 26 291 kobiet i 150 młodocianych. Państwowa Inspekcja Pracy podaje, iż wskaźnik wypadkowości mierzony liczbą osób poszkodowanych w przeliczeniu na 1000 pracujących zmniejszył się z poziomu 8,96 w 2008 r. do poziomu 7,44 w 2009 r., czyli o 16,9%. Dla wypadków śmiertelnych wskaźnik wypadkowości zmalał z 0,045 do 0,034, zatem o 24,4%, a dla wypadków ciężkich o 12,5% [4].

Problemem staje się ciągle wysoka liczba poważnych wypadków w budownictwie. W 2009 r. w wypadkach śmiertelnych zginęło 117 osób, a 172 osoby odniosły obrażenia w wypadkach ciężkich. Niestety statystyki na ten rok są bardzo niepokojące, gdyż według danych Głównego Urzędu Statystycznego w I kwartale 2009 r. wypadkom w budownictwie uległo 987 osób, w tym odnotowano 12 wypadków ze skutkiem śmiertelnym, 22 ciężkich podczas, gdy w I kwartale 2010 liczba wypadków w budownictwie prawie dwukrotnie się zwiększyła osiągając liczbę 1 547 poszkodowanych, w tym 20 ze skutkiem śmiertelnym i 25 wypadków ciężkich [5].

W związku z tak dużym zagrożeniem zawodowym w budownictwie Państwowa Inspekcja Pracy prowadzi obecnie ogólnopolską kampanię informacyjno-kontrolną „Bezpieczeństwo pracy w budownictwie – upadki, poślizgnięcia”. Kampania ta jest realizacją Europejskiej Strategii Bezpieczeństwa i Higieny Pracy na lata 2007-2012, której celem jest ograniczenie wypadków przy pracy o 25% do roku 2012 [6].

Szczególnie niebezpieczne są prace na wysokościach. Państwowa Inspekcja Pracy wskazuje, iż prace prowadzone na dachach oraz na ścianach zewnętrznych budynków w postaci tynkowania, malowania, ocieplania, położenia dachu stanowią ponad połowę wszystkich wypadków śmiertelnych w branży budowlanej.

Państwowa Inspekcja Pracy w wieloletnim programie działania Państwowej Inspekcji Pracy na lata 2010-2012 przewidziała kontrole prac budowlanych i rozbiórkowych oraz kontrole dotyczące budowy i remontów dróg, kontrole te skupiają się na eliminacji zagrożeń na placach budów. Natomiast w stosunku do dużych inwestycji ma być prowadzony stały monitoring. Za cel kampanii informacyjno-prewencyjnej w budownictwie Państwowa Inspekcja Pracy stawia promocję standardów bezpieczeństwa, w tym indywidualnej oceny ryzyka i zmianę niepożądanych zachowań zagrażających zdrowiu i życiu pracowników [6].

Duża liczba, stanowiąca 35% ogółu poszkodowanych w wypadkach, charakteryzuje takie sekcje gospodarki jak przetwórstwo przemysłowe, w tym 5 801

osób uległo wypadkowi podczas produkcji artykułów spożywczych. Dla porównania w górnictwie i wydobywaniu odnotowano 3 096 poszkodowanych, czyli dużo mniej. Kolejną najbardziej wypadkową sekcją jest handel detaliczny i hurtowy, w tym naprawa pojazdów samochodowych i motocykli, stanowiący prawie 12% ogólnej liczby poszkodowanych. Do sporej liczby wypadków doszło także w opiece zdrowia i pomocy społecznej – 7 356 poszkodowanych. Najmniejszą liczbę wypadków można odnotować w takiej sekcji gospodarki jak informacja i komunikacja oraz działalność finansowa i ubezpieczeniowa, a także działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją [2].

Do województw, w których zauważalna jest największa liczba poszkodowanych zaliczyć można województwo śląskie, dolnośląskie, mazowieckie i wielkopolskie. Zdecydowanie najmniej wypadków zdarza się w województwie świętokrzyskim i podlaskim. Ma na to wpływ ogólna liczba osób pracujących oraz wyższe uprzemysłowienie w niektórych rejonach. W województwie świętokrzyskim przeciętna liczba pracujących w tysiącach wynosiła 261,7, w podlaskim 224,0, podczas gdy w województwie mazowieckim była ponad siedmiokrotnie wyższa i wynosiła 1 922, a w śląskim 1 407,9 [2].

Najczęstszym miejscem, w którym doszło do urazu, było miejsce produkcji przemysłowej i stanowiło to 45,4% ogółu wypadków. W następnej kolejności znajdowały się biura, placówki naukowe, szkoły, zakłady usługowe i jest to 16,9% ogółu poszkodowanych.

Według wskaźnika liczby dni niezdolności do pracy na jednego poszkodowanego przypada 35,9 dni, podczas, gdy w roku 2008 - 35 dni. Prawie dwukrotnie większą 66,3 dni niezdolności do pracy odnotowuje się w dziale wydobywania węgla kamiennego, a najmniejszą 26,6 dni w działalności finansowej i ubezpieczeniowej. Informacja ta dotyczy łącznej kalendarzowej liczby dni niezdolności do pracy spowodowanej wypadkami przy pracy, ustaloną w oparciu o zaświadczenia lekarskie. Oczywiście nie wlicza się tutaj poszkodowanych w wypadkach śmiertelnych [2].

W zakresie czynności wykonywanych przez poszkodowanego w chwili wypadku według kolejności występowania należy wskazać: poruszanie się, operowanie przedmiotami, transport ręczny, prace narzędziami ręcznymi, obsługiwanie maszyn, kierowanie środkami transportu w tym obsługę maszyn ruchomych, inna czynność niż wymieniona powyżej i na ostatnim miejscu samą obecność.

Odnotowano 170 172 przyczyn wydarzeń powodujących uraz na ogólną liczbę poszkodowanych 87 052. Na dany wypadek składa się często wiele przyczyn. Zgodnie z objaśnieniami Głównego Urzędu Statystycznego za przyczynę wypadku uważa się braki

i nieprawidłowości, które przyczyniły się do powstania wypadku w sposób bezpośredni lub pośredni. Należy wyróżnić trzy podstawowe przyczyny wypadków przy pracy: przyczyny techniczne, organizacyjne i ludzkie [2].

W 2009 r. z ogólnej liczby 87 052 inspektorzy pracy zbadali 2 354 wypadków przy pracy, przy czym poszkodowanych zostało 2 951 osób, w tym 505 było wypadków śmiertelnych, a 969 ciężkich. Wszystkie przypadki śmiertelne zostały zbadane. Pracownicy stanowili 92% poszkodowanych w wypadkach przy pracy, pozostały procent osób, to te osoby, które wiązały umowy cywilnoprawne. Osoby, które uległy wypadkowi miały krótki staż pracy, gdyż aż 41,7% ogółu poszkodowanych stanowiły osoby, które pracowały w danym zakładzie krócej niż rok. Do wypadków dochodziło najczęściej wśród pracowników w wieku produkcyjnym od 20 do 49 lat. Zgodnie z danymi Głównego Urzędu Statystycznego największa liczba poszkodowanych według wybranych zawodów dotyczyła robotników budowlanych robót stanu surowego i robót wykończeniowych, następnie pracowników obsługi biurowej oraz kowali i ślusarzy. Natomiast według danych Państwowej Inspekcji Pracy wypadkom śmiertelnym ulegali przede wszystkim kierowcy pojazdów, a także robotnicy budowlani robót stanu surowego oraz robót wykończeniowych. Istnieje od kilku lat dająca się zauważyć niepokojąca tendencja wzrostowa udziału w wypadkach zawodów budowlanych [4].

Badając wypadki według miejsca ich zaistnienia dominują wypadki w miejscu wykonywania produkcji, natomiast miejsca wypadków śmiertelnych to: tereny budów – 31%, miejsca i środki komunikacji publicznej – 24%, miejsca produkcji przemysłowej – 21%. Według danych Państwowej Inspekcji Pracy najczęstszą przyczyną wypadku była utrata kontroli nad maszyną, środkami transportu, transportowym ładunkiem,

narzędziem lub obiektem. W drugiej kolejności było to poślizgnięcie się, potknięcie, upadek osoby. Jako następne należy wskazać uszkodzenie, rozerwanie, pęknięcie, ześlizgnięcie, upadek, załamanie się czynnika materialnego [4].

Przyczyny wypadków przy pracy według Państwowej Inspekcji Pracy zostały podzielone na: przyczyny techniczne, przyczyny organizacyjne i przyczyny ludzkie. Największa liczba poszkodowanych wynikała z niewłaściwej organizacji pracy zaliczanej do przyczyn organizacyjnych i stanowiła liczbę 2 583. Kolejną przyczyną wypadków było nieprawidłowe zachowanie się pracownika w 2 329 przypadkach. Najmniejszą grupę przyczyn stanowią przyczyny techniczne – 782 poszkodowanych. W tej grupie przyczyn brak, niewłaściwy dobór i stan osłon oraz urządzeń zabezpieczających stanowił 36,5% ogółu przyczyn technicznych. Wśród przyczyn natury organizacyjnej do najważniejszych należą: brak nadzoru nad pracownikami – 17,9% ogółu przyczyn natury organizacyjnej, a także tolerowanie przez nadzór odstępstw od przepisów i zasad bezpiecznej i higienicznej pracy – 15,9%. Z kolei nieprawidłowe zachowanie się pracowników stanowiło 26,5% przyczyn ludzkich, 9,3% dotyczyło niewłaściwego samowolnego zachowania się pracownika, a 6,9% braku lub niewłaściwego posługiwania się czynnikiem materialnym przez pracownika [4].

Wypadki przy pracy wykazują stałą tendencję wzrostową, wobec czego Państwowa Inspekcja Pracy za podstawowa przesłankę programu zadań prewencyjno-kontrolnych uznała dążenie do znacznego, nawet 25% obniżenia wskaźnika wypadków przy pracy w ciągu najbliższych 3 lat. Istotne staje się zastosowanie prewencji w zakresie wypadków przy pracy zarówno w formie szkoleń dla pracodawców, jak i wzmoczonej kontroli Państwowej Inspekcji Pracy, tak aby w przyszłości dochodziło do jak najmniejszej ilości wypadków, zwłaszcza śmiertelnych.

Piśmiennictwo / References

1. Rozporządzenie Ministra Gospodarki i Pracy z dnia 8 grudnia 2004 r. w sprawie statystycznej karty wypadku przy pracy. Dz.U. nr 269, poz. 2672.
2. Wypadki przy pracy w 2009 r. GUS, Warszawa 2010.
3. Tekst jednolity Dz.U. z 2009, nr 167, poz. 1322 z późn. zm.
4. Sprawozdanie Głównego Inspektora Pracy z działalności Państwowej Inspekcji Pracy w 2009. <http://www.pip.gov.pl/html/pl/html/02050000.htm> (16.08.2010).
5. Wypadki przy pracy w I kwartale 2010 r. GUS, Warszawa 2010.
6. Bezpieczeństwo pracy w budownictwie – upadki, poślizgnięcia. Państwowa Inspekcja Pracy. <http://www.bezupadku.pl> (16.08.2010).